

(precieze cijfers zijn niet bekend) trachtten via België en Frankrijk te ontsnappen. In minstens één geval slaagde een groepje van zes Joden er in, Bern te bereiken in een verzegelde goederenwagon die voor meubeltransport gebruikt werd en waarin helpers een goed gecamoufleerd luik aangebracht hadden; toen de zes in Bern de wagon verlieten en naar de chef van het rangeeremplacement gebracht werden, was het eerste wat zij van deze functionaris te horen kregen 'dat wij dan de vracht van Bazel naar Bern moesten betalen, daar wij als passagiers met een vrachttrein meegekomen waren.'¹ Dat gebeurde op 25 juni '42 - ca. een week voordat de aankondiging der deportaties diepe ontsteltenis wekte onder de in Nederland levende Joden. De impuls tot vluchten werd sterker. Hoevelen in de weken die volgden, dat waagstuk ondernamen, weten wij niet. Het zullen er niet zo weinigen geweest zijn: wij vermeldden al dat het eerste Jodentransport uit Den Bosch meer dan tachtig Joden telde die in Noord-Brabant tijdens hun vlucht gearresteerd waren. Hulp was bij die vlucht haast onontbeerlijk, speciaal voor het illegaal overschrijden van de Belgische grens. In de periode '40-'42 was al een aanzienlijk clandestien grensverkeer tot ontwikkeling gekomen waarbij de smokkel van goederen een grote rol speelde. Het kwam er nu op aan, van 'smokkelaars' 'passeurs' te maken: personen die mensen over de grens smokkelden. Een van diegenen die daarin slaagden, was de Haagse journalist en schrijver Jan Campert.

Campert, 'een schuchtere, een eenzelvige, een gekwelde', had op zijn vriend Han G. Hoekstra (van wie die kwalificaties afkomstig zijn) de indruk gemaakt, 'het ontbreken van een duidelijke levenslijn' gevoeld te hebben 'als het kernpunt van zijn lot.'² Inderdaad, ook in '40 en '41 had Campert danig gezwalkt. Hij had het in die tijd vooral ook in materieel opzicht uiterst moeilijk. Hier was o.m. uit voortgevloeid dat hij in de zomer van '40 bij het gelijkgeschakelde ANP solliciteerde en in de herfst in opdracht van Meyer-Schwencke een Duits propagandageschrift vertaalde; Meyer-Schwencke liet hem ook de *lay-out* ontwerpen van het orgaan van de Nederlandse Kultuurkamer, *De Schouw*. Er is overigens geen reden om aan te nemen dat Campert deze en dergelijke werkzaamheden met voldoening verrichtte: zijn hart was bij het verzet. Enige tijd na de eerste executies die op de Februaristaking gevolgd waren, schreef hij in een flits van inspiratie 'Het lied der achttien doden', dat door meer gedichten van eenzelfde strekking gevolgd werd. Hij was toen ook al bezig, de verzetsdaad bij het verzetswoord te voegen: in de zomer van '42 nam hij contact op met een hem goed bekende

¹ Niet ondertekende brief, 25 juli 1942 (Collectie-J. J. Vorrink, 3a). ² Han G. Hoekstra: *Over Jan Campert* (1946), p. 33.